

O STÁT.

„Duch jest, který obživuje, tělo nic neprospívá.“

Jan 6, 63.

Dnes není oboru lidské činnosti, není instituce a korporace, která by nebyla zúčastněna na všeobecné „krisi“, jíž trpí celá společnost kulturního lidstva. Již dávno mluvilo a psalo se o krisi církvi, ano o krisi náboženství. Dnes propuká krise té instituce, na níž si moderní lidstvo tolik zakládalo, na níž bylo pyšno, totiž krise státu. A nejsmutnější je právě na tom, že nejde jen o krisi určitých forem státních, ústavních, vládních, nýbrž o stát v jeho základech — jako jde v krisi dneška ne pouze o způsoby hospodářských systémů, nýbrž o společnost samu v jejím bytí a trvání, ovšem o společnost kulturního lidstva.

Pokud se státu týče, není tomu dávno, co povaleny byly formy absolutismu, panovníci z „boží milosti“ a nastolena forma demokratická od způsobu nejmírnějšího až po nejradikálnější, ale již mluví se o krisi forem demokratických a nastolovány jsou diktatury, které tím, že s nimi souhlasí široké vrstvy lidové, nežadají si v jádru s formami režimu absolutického, ba jsou právě tím nebezpečnější pro okolní státy, pro mír států a národů. Jde o to, zjistit, proč právě ty masy lidové opouštějí vládu lidu a utíkají se pod ochranu vlády silných jedinců. Věc není uspokojivě zodpověděna, řekne-li se, že selhala demokracie nebo naopak, že selhaly formy absolutismu strohého i konstitučního. Také není otázka vyřešena, řekne-li se, že nikoli demokracie selhala, ale „demokraté“, totiž lidé, neboť i tu znova třeba se tázat, proč selhali lidé.

Dnes máme ve svém okolí diktatury, jež vydávají se za demokratické a jež nechtějí přiznat světu plány a snahy imperialistické. Do popředí dostává se tak otázka státu vůbec a otázka základu všech forem státních, totiž otázka, ve jménu čeho lze vládnouti. Otázka autority. Různé způsoby a formy vlády i státu — ne, že by neměly významu ve svých rozdílech — dnes ustupují do pozadí a pozornost upíná se k základu státu a jeho forem všude tam, kde se ještě myslí a smí myslet.

Nejsmutnější fakt je v tom, že tak zvaný „sekularisační“ proces křesťanské společnosti, jenž byl zahájen již před několika stoletími, již od doby renesance a humanismu v 16. a v 17. století, a jenž původně chtěl jen společnost křesťanskou a její instituce vymaniti z nadvlády církve nebo církvi, dnes dospěl tak daleko, že usiluje o vymanění společnosti a jejich institucí z odpovědnosti před Bohem, totiž o vymanění společnosti z nadvlády duchovních hodnot, jakými jsou pravda, právo, spravedlnost, dobro atd.

Nemůže nás to udivovat. Tam věci dospět musely, jakmile byly vyřaděny z výchovy lidské společnosti instituce církevní, která přes všechny chyby a vady, přes všechny nedokonalosti a přehmaty přece jen byly a mají být strážkyněmi náboženského a mravního řádu. Kam společnost kulturního lidstva evropského a amerického dospěje, bude-li pokračovati na cestě nastoupené v procesu „sekularisačním“, podobně jako posud, to teprve se uvidí, neobrátí-li společnost. Společnost a její instituce, ať se jmenují jakkoli, nelze budovati a udržeti bez duchovních hodnot, bez mravnosti, práva a spravedlnosti, ano bez lásky k míru a k jednotě lidstva.

A právě dnes jsme svědky toho, že státy chtějí být budovány pouze na přírodních pudech a instinktech, čistě biologicky, rasově, tedy na moci a přesile, na přírodních silách a jejich boji. Nic jiného totiž není koncepce státu, jakou můžeme viděti kolem sebe, koncepci buď čistě rasovou a biologickou nebo čistě hospodářskou bez jakéhokoliv zřetele k právu a spravedlnosti, k mravnosti, o náboženství ani nemluvě.

Dnešní koncepce státu vynalézá slova pro formu, která už dávno tu byla a byla opouštěna jako nižší. Státy před érou křesťanskou, zakládané na moci a jen moci, byly ještě lepší než stát podle této nejnovější koncepce, neboť panovníci těch států znali vyšší hodnoty a odvozovali svůj původ nebo aspoň své panování od vyšších mocí, od božstev. Ovšem náboženské chápání tehdejšího lidstva bylo velmi nízké a proto takové byly i mravní základy těch států. Dnes však buď vysloveně se zřikají držitelé moci státní křesťanských hodnot duchovních — a nic na tom nemění fakt a zkušenost, že tak činí i masy lidu, ba naopak, tím hůře pro lidstvo — nebo nazývají se křesťany, ale křesťanství degradují na projev rasy, rodu, krve, tedy hmotné a pudové přírody a ve smyslu této přírody nazývají právem a spravedlností, co jiným je pouze projevem hrubé moci, síly, násilí. Nejmodernější koncepce státu spatřuje ve státu „totalisační sílu“, která smí a může a musí si podrobit vše a která smí černé nazývat bílým, bílé černým, násilí právem a spravedlností a naopak. Stát je podle toho omnipotentní, všemocný, nejvyšší instance nejen v řádu hospodářského života, ale i na poli mravnosti a ducha. Stát je vše — je Bůh, říkají zastánci té teorie, je modla, fetiš, říkáme my. Je to starodávné ztotožnění Boha s přírodou, zakuklený naturalismus nebo jemněji řečeno pantheismus, podle něhož příroda a bůh jest jedno a totéž. Deus sive natura. Stát, tento totalisační, omnipotentní, je projev boha. Stát je boží stvoření, projev stvořitelských řádů božích, ale ne ve smyslu biblického Boha, ani starozákonního ne, tím méně ovšem Boha Ježíšova, Boha lásky a dobroty. Bůh totalisačního státu je bůh moci, síly, násilí, nerozumné přírody. Proto podstata tohoto moderního státu je v moci, ve svrchovanosti nejen

lidské, relativní, ale absolutní, naprosté. Není vyšší hodnoty, než hodnota státu, a to státu, jenž je projevem rasy, krve, přírody brutální. Proto se udržuje takový stát jenom násilím, mocí, přesilou, bojem, válkou. Válka s hlediska této koncepce státu je naprosto nutná, něco přirozeného, ba posvátného, vždyť je projevem toho přírodního boha, jenž mluví skrze rasu a krev a brutální přírodu. Je to apotheosa mocí a násilí, vášně a pudu přírodního, slepých sil. Pro takový stát není všeobecně uznávaných a platných mravních a právních principů a zásad, jež by uznaly všechny státy a všichni národové. I zásady a principy, kterými se řídí státy, jsou prý projevem krve a rasy a přírody, toho kterého národa a proto platné jen pro ten který národ. Hodnota těch zásad řídí se počtem a převahou toho kterého národa. Proto je heslem: Kdo s koho. Při tom neplatí rozum, neplatí cit, nic není lidskost či humanita, nic není rovnost, bratrství, nic není evangelium a Kristus. Vše je moc a hrubá svalová, železná, válečná převaha. Tam dospěl vývoj státovědy v éře „sekularisace“, neboli od církevní společnosti. Nezůstalo se u odcírkevnění, pokud církevnictví znamenalo nezdravou a nemožnou nadvládu církve nad společností, totiž přenášení státní funkce na církve, nýbrž s církví odstraněno i náboženství a s náboženstvím i mravnost a duchovní hodnoty vůbec.

Vím, že taková řeč je nemilá, málo pokroková, ale nesouhlas určitých kruhů nás nesmí mýlit ve správném hodnocení dnešní krise, jež zachvátila všecko. A nejsou v právu, kdož na jedné straně jsou proti náboženství a na druhé chtějí budovat společenské útvary, třeba státy na pevných základech. Je to kus nedůslednosti. Důslednější jsou, kdo jdou až k popření všeobecně platné morálky, kdo morálku si dělají, jak potřebují, nejen pro svůj soukromý život, ale i pro národní stát. Bez Boha není autority mimo moc.

Jest jisté, což třeba připustit, že příroda, přirozenost národní má svou oprávněnost. Tak, jako přirozenost jednotlivce není bez ceny, ba naopak je nutnou basí pro život jednotlivce, tak i to, čemu říkáme národnost, což však není jen pouhá krev, rasa, hrubá síla tělesná, ale i duch, rozum, cit a vůle, má oprávněnost v životě společenském, a tedy i státním.

Člověk není pouhé tělo a národ není pouhá síla hmotná. Úkolem člověka je, aby z té přirozenosti, kterou má společnou s ostatním tvorstvem, vytvářel přirozenost lidskou. To platí o jednotlivci, ale stejně i v komunitě, societě, ať má způsob bytí a trvání jakýkoli. To platí i o státu. Stát není stádo. O stádo je postaráno pudy a instinkty, jimiž se ono udržuje ve své existenci a ve svém rozvoji. Ale stát jsou lidé. Ti musejí se starat sami o svou existenci a svůj rozvoj. Líší se od stáda, že mají smysl pro pravdu a dobro, pro právo a spravedlnost, zkrátka pro hodnoty ducha, protože duchovním životem vyni-

kají nad stádo a liší se od něho. Stádo netřeba organisovat. Ono se organisuje samo na základě pudů a instinktů, daných přírodou. Ale lidstvo musí se organisovat samo na základě hodnot, kterými se odlišuje od nerozumného a nesvobodného stáda, na základě rozumu a svobodné vůle.

Je pravda, že i biblický Bůh řídí a spravuje přírodu, ale jinak řídí to stádo a jinak stát. Stádo řídí těmi instinkty, jež působí nutně, nesvobodně, stát pak sdílením a poznáváním duchovních hodnot. Co je dobré, ba nutně pro stádo, není dobré pro stát. Instinkty a pudy, které plynou ze živočišné přirozenosti lidské, musí býti ve společnosti zušlechťovány, produševňovány, proměňovány duchovními hodnotami, pravdou, právem a spravedlností, láskou a bratrstvím všelidským; musí býti ovládnány duchem a rozumem.

Mluvíme-li o národním státě a o jeho oprávněnosti, neznamená to vládu pudů a instinktů zvířecích, nýbrž projev lidskosti skrze národ. Lidství neeksistuje mimo národy, žije jenom v národech. Ale v národech musí žít a se projevovat i lidskost. Každý příslušník národa musí býti v prvé řadě člověkem. Žádný národ a žádný jednotlivec jeho nemůže a nesmí se beztrestně vymykát lidskosti čili všeobecně platným a uznaným zásadám pravdy, práva a spravedlnosti, duchovních hodnot a mravnosti. Duchovní hodnoty činí ze skupin národů a z atomů jednotlivců — lidský celek, lidstvo. Je pravda sice, že i ty duchovní hodnoty všelidské budou do jisté míry různě chápány, a hlavně různě praktikovány různými jednotlivci a národy, ale ta různost nesmí jíti nikdy tak daleko, aby bezpráví nazýval někdo právem, moc a násilí mravností. Zkrátka: lidstvo vyniká nad přírodu (natura) kulturou, která při vši rozmanitosti vykazuje shodu ve svých základech. V kultuře musí býti jednota lidstva. A působí-li Bůh skrze přírodu a v přírodě, tedy působí i v lidstvu a v dějinách lidstva, působí v kultuře, v duchu a rozumu a vůli lidstva, především skrze některé vynikající jednotlivce. Tu však nemůže nikdo lacino i lehce a snadno prohlašovat se za „spasitele“ a „poslance“ božího. Je třeba, aby každý, jenž chce věsti jiné, zkoumal srdce a ledví své, zda jeho úmysly a snahy jsou ve shodě s úmysly a vůlí boží, a aby se nespouštěl, právě proto, že je vůdcem lidu, uznaných hlasatelů a ztělesnitelů duchovních hodnot mravních a náboženských. Zvláště třeba rozhodně protestovat proti těm, kdož snižují Ježíše na hlasatele národních pudů a instinktů, projevujících se v pohrdání jinými národy a lidmi, kteří jsou z jiného masa a z jiné krve.

Blíž ke Kristu, tomu biblickému a nefalšovanému, blíže k jeho zásadám a pravdám — jen v tom bude spása lidstva i dnes, v době tak kritické. To platí i o státu dneška.

Alois Spisar.